

Downtown Ayutthaya

ต่างชาติต่างภาษา

และโลกกว้างนี้แรกในสยาม-อุษาคเนย์

www.matichonbook.com

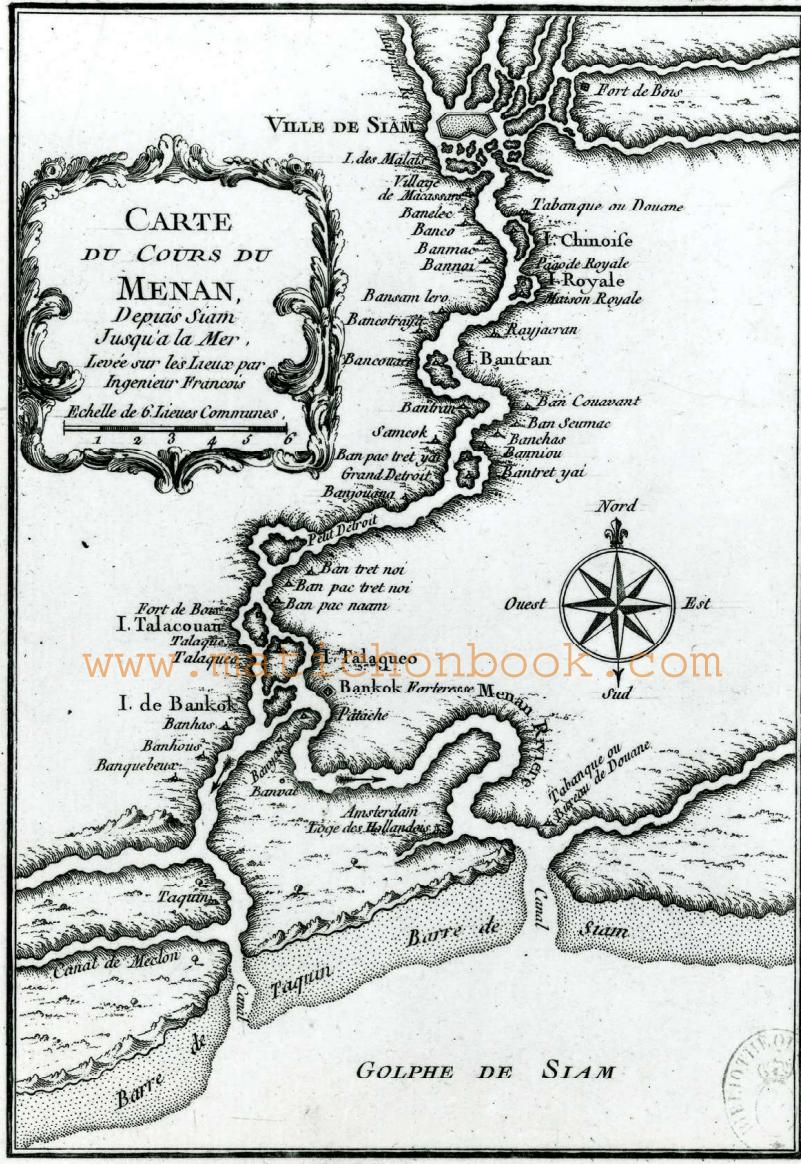
01

ຕ່າງດ້ວຍ
ຕ່າງຫາຕີ
ຕ່າງແລນ
ສະມັກນິເປັນ
ນຸ່ມບົງລູຮຽນ

www.matichonbook.com

กรุงศรีอยุธยาเป็นสังคมเมืองที่นานาชาติ มี
ชาวต่างชาติเข้ามาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัย ชุมชนเหล่านี้
มีบทบาทเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างอยุธยา กับ
ต่างประเทศ แรกเข้ามาด้วยสาเหตุปัจจัยต่างๆ อาทิ
การค้า การทูต การเผยแพร่ศาสนา ถูกกว้างต้อน หรือ
เข้ามาเพื่อประกอบไฟชิลสมการ เพราะไลอกก่อนคริสต์
ศัตวรรษที่ 19 นั้น แม้ว่าเทคโนโลยีการคมนาคมจะไม่
ก้าวหน้ามากเท่าอยุคสมัยใหม่ แต่การไม่มีพรอมเดนของ
รัฐชาติก็ทำให้ผู้คนสามารถเดินทางได้ไกล

ในบรรดาเหตุปัจจัยการเข้ามาตั้งถิ่นฐานของ
ชาวต่างชาตินั้น กล่าวได้ว่าการค้าเป็นปัจจัยหลักที่
นำมาสู่การตั้งชุมชนของชาวต่างชาติในกรุงศรีอยุธยา
ชาวต่างชาติที่เข้ามาด้วยเหตุปัจจัยอื่นๆ อาทิ ถูกกว้าง
ต้อนเข้ามา หรือการอพยพลี้ภัยทางศาสนาและการเมือง
เมื่อได้รับพระบรมราชานุญาตให้ตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยใน
กรุงศรีอยุธยาแล้วก็ผันตัวมาเป็นพ่อค้าอัญเชมอ เพราะ
การค้าเป็นปัจจัยในการดำเนินชีพของคนในชุมชนต่างชาติ

แผนที่ฝรั่งเศสจากปากแม่น้ำเจ้าพระยาจนถึงกรุงศรีอยุธยา แสดงที่ตั้งหมู่บ้านต่างๆ ริมฝั่งแม่น้ำ

ขุนนางและกษัตริย์อยุธยาที่นิยมทำการค้ากับชาวต่างชาติในรูปแบบต่างๆ ทั้งการค้าแบบเอกสารและการค้าของรัฐผ่านพระคลังสินค้า โยสต์ เชาเต็น (Joost Schouten) พ่อค้าออลันดาในกรุงศรีอยุธยากล่าวถึงเรื่องนี้ไว้ว่า

“เนื่องจากมีความเจริญทางด้านการค้า ประเทศนี้จึงมีชาวต่างชาติเข้ามาอาศัยอยู่หลายชาติ ได้แก่ อินเดีย ชาวเชีย ตะวันตก พวกแขกมัวร์จากญี่ปุ่น และพวกพ่อค้าคริสเตียน พระเจ้าแผ่นดินของก็ทรงเป็นพ่อค้าด้วย และทรงมีเรือสำเภาของพระองค์หลายลำ ทรงเป็นตัวแทนค้าขายกับประเทศทางฝั่งโคโรนเดลและจีน ด้วยเหตุนี้จึงเป็นที่นิยมซึ่งกันและกัน www.nationalbook.com ล้านช้าง และที่อื่นๆ ด้วยเหมือนกัน นอกไปจากการติดตอค้าขายภายในประเทศซึ่งทำให้พระองค์ทรงได้รับผลประโยชน์มหาศาลและส่งผลกระทบต่อบรรดาพ่อค้าหั้งหลายไม่น้อย แต่สำหรับการค้าในเมืองธุรกิจการค้าในประเทศนี้โดยรวมก็ยังนับได้ว่าเจริญรุ่งเรืองอย่างยิ่ง”¹

ในด้านวิถีชีวิตยังมีหลักฐานอีกจำนวนหนึ่งกล่าวว่า การหาปลา กับการค้าขายเป็น 2 อาชีพที่คนในอยุธยาทำเป็นกันทุกคน²

ชุมชนต่างชาติในกรุงศรีอยุธยา มีจำนวนประชากรไม่น่นองตากตัว เพราะผู้คนแบ่งปีปตามสภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองภายในของอยุธยา ในคริสต์ศตวรรษที่ 16 บันทึกของเฟร์เนา เมนเดส ปินโต (Fernão Mendes Pinto)³ นักเดินทางชาวโปรตุเกส บันทึกเกี่ยวกับกรุงศรีอยุธยาไว้ว่า “ในตัวเมืองอยุธยา มีบ้านเรือนเป็นจำนวนมากทั้งสิ้น 400,000 หลังคาเรือน และ

100,000 หลังคาเรือนในจำนวนนี้เป็นบ้านเรือนของชาวต่างชาติจากส่วนต่างๆ ของโลก”⁴ ตัวเลขดังกล่าวคิดเป็นอัตรา 1 ส่วน 4 ของจำนวนประชากรทั้งหมดในกรุงศรีอยุธยา

ต่อมาในคริสต์ศตวรรษที่ 17 นิโกลาส์ แซรแวน (Nicolas Gervaise) 舶氏หลวงฝรั่งเศสที่เข้ามาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ กล่าวถึงพลเมืองของอยุธยาว่า “เป็นคนต่างด้าวเสียกว่าหนึ่งในสาม”⁵ ซึ่งเพิ่มขึ้นกว่าสมัยที่ปินตูบันทึกไว้ แซรแวนยังได้แบ่งประเภทคนต่างด้าวที่ว่าเป็น 2 กลุ่ม คือ 1. คนต่างด้าวที่กลยဏมาเป็นคนสยาม และ 2. คนต่างด้าวที่เข้ามาค้าขายในอาณาจักรอยุธยา

ต่างชาติ ต่างอย่างไร ไครนิยาม

ซิมง เดอ ลาลูแบร์ (Simon de La Loubère) ชาวฝรั่งเศสที่เข้ามาพร้อมคณะทูตในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ กกล่าวถึงกับแซรแวนว่า “ค่อนข้างเป็นที่แน่นว่า เลือดชาวสยามนั้นจะคนปนกับเลือดต่างด้าวอยู่มาก”⁶ นอกจากนี้ ลาลูแบร์ยังกล่าวถึงจำนวนของชุมชนชาวต่างชาติในกรุงศรีอยุธยาตามที่ชาวอยุธยานับไว้ว่ามีทั้งหมด 40 ชาติ อาทิ “กล่าวกันว่า ในเมืองสยามนั้น มีชนต่างชาติเข้าไปพำนัชพระบรมโพธิสมภารอยู่ถึง 40 ชาติ โดยท่านองเดียวกับที่แวงซัง เลอะ บลงก์ได้กล่าวไว้ถึงเมืองเมาะตะมะ (Martaban) จำนวน 40 ชาติจึงออกจะเป็นความไม่ตามแบบชาวซมพุทวีปอยู่มาก”⁷

แต่จำนวน 40 ชาติที่ลาลูแบร์ได้ฟังมา เขานับจำนวนเสียใหม่ โดยยึดจากตัวแทนชนชาติต่างๆ ในกรุงศรีอยุธยาเวลานั้นที่มาให้การต้อนรับคณพระชุตุ์ฝรั่งเศส พบร่วมกันว่ามีชาวต่างชาติในกรุงศรีอยุธยาจริงๆ เพียง 21 ชาติ เขาระบุว่า “เมื่อผู้แทนนานาชาติซึ่งในสยามเรียกันว่า พากส์ลิบชาติ ถูกเรียกให้มาคำนับเอกสารคราชุตุ์วิสามัญแห่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

นั้น ก็นับได้จริง ๆ เพียง 21 ชาติเท่านั้นเอง ทั้ง ๆ ที่เราได้นับตามที่พวกคนสยามอยากจะให้นับแล้ว”⁸

ลาลูแบร์อธิบายเพิ่มว่าเหตุที่เขานับได้ต่างไปนั้น เป็นเพราะวิธีการนับของชาวอุรุขยาที่นับ “พวกชาวเขาที่อพยพมาจากเบงกะหลักก็ถือว่าเป็นชาติหนึ่ง พวกญวนสักสองสามครอบครัวก็นับเป็นชาติหนึ่ง เนื่องจากพวkmวรชึ้งควรจะนับเป็นชาติเดียว ก็แบ่งออกเป็นตั้ง 10 ชาติเสียแล้ว”⁹ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่า ลาลูแบร์ไม่ได้ระบุว่า 21 ชาติที่เขานับได้นั้นคือชาติอะไรบ้าง อย่างไรก็ตาม แผนที่ของชนชาติต่าง ๆ ที่ปรากฏในบันทึกของเขาก็นับว่ามีประโยชน์อย่างมากในเรื่องการศึกษาที่ตั้งของชุมชนต่าง ๆ สมัยอุรุขยา

ย้อนกลับมาดูหลักฐานที่บันทึกโดยคนอุรุขยาเอง เช่น ตัวบท “พระไอยการอาชาหลวง” ซึ่งเป็นเอกสารทางการ ได้ระบุถึงชาวต่างชาติในอุรุขยา ได้แก่ “แขกพราหมณยวนประเทศา芳รังอังกฤษจีนจามวิลันดาชาวลาย กวยขออมพม่ารามัญ”¹⁰ ซึ่งสามารถจำแนกได้เป็น แขก (มุสลิม), พราหมณ (อินเดีย), ยวน (ไนนหหรือชาวล้านนา), ผารัง (ฝรั่งเศส), อังกฤษ, จีน, จาม, วิลันดา (ซอลันดาหรือดัตช์), ฉบ้า (ชาوا), มลายู, กวย (กุย), ขออม (เขมร), พม่า, รามัญ (มอญ) รวมทั้งสิ้นเป็นจำนวน 14 ชาติ ดังนั้น ถ้าลาลูแบร์จะจดจำคลาเดลล่อนลับกันจาก 14 ชาติ เป็น 40 ชาติ ก็ไม่แปลก เพราะข้อมูลของลาลูแบร์ส่วนใหญ่ได้มาจากการสอบถามไพร่ราชภูมireท่านั้น และเขาก็เป็นชาวต่างชาติจังไม่ได้รับอนุญาตให้เข้าถึงเอกสารทางการของอุรุขยา

แต่ปัญหาของ “พระไอยการอาชาหลวง” ก็คือเรื่องศักราชนี้ตราบทกูรหมายนี้ เนื่องจากเป็นกูรหมายในส่วน “พระราชศาสดร์” จึงเชื่อกันว่า ตราขึ้นเมื่อ พ.ศ. 1895 ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (อู่ทอง) ในฉบับตีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. 2550 คณะกรรมการคำwareและศึกษาภูมายไทย โบราณ ราชบัณฑิตยสถาน ได้ตรวจสอบแล้วพบว่ามีบางตัวบทที่ระบุศักราชนี้ตราบนั้นตกใน พ.ศ. 2003 ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจะมี

จิตกรรมฝาผนังในวัดประดุจทรงธรรม คัลลอกจากวัดยม แสดงภาพคนหลากชาติ หลักพันธุ์

ประกาศให้ผู้รักษาด้านชนบนตรวจตราชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายกับอยุธยา โดยเฉพาะกับพ่อค้าชาติตะวันตกที่ยังไม่ได้เข้ามาในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลภนาถ เช่น ฝรั่ง (ฝรั่งเศส), อังกฤษ, วิลลันดา (ดัตช์หรืออโกลันดา) ในจำนวน 3 ชาตินี้ พ่อค้าชาวฝรั่งเศสเข้ามาซื้อกำไคร โดยเข้ามาในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์ ดังนั้น อาจต้องถือว่าบทพระไอยการนี้น่าจะมีการปรับปรุงเพิ่มเติม โดยการเพิ่มชาวตะวันตกเข้าไปในตัวบท ซึ่งน่าจะเริ่มในรัชกาลสมเด็จพระนารายณ์

นอกจากนี้ ตามกฎหมายสมัยอยุธยาที่มีข้อความระบุถึงชาติต่างชาติ และน่าจะใช้เป็นมาตรฐานของอยุธยาเรื่อยมา ยังได้แก่ตัวบทใน “กฎมณฑิยราษฎร” ตราขึ้นในรัชกาลสมเด็จพระบรมไตรโลภนาถ ซึ่งมีข้อความระบุถึง “อนึ่งพิริยหมุ่แยกข้อมลาภม่าเมงมѹນສຸມແສງຈິນຈາມຫວານາປະເທ່ະທັງປ່ວງ”¹² จำแนกได้เป็น แยก (ອິນເດີຍ), ขอມ (ເຂມຮ), ລາວ, ພມໍາ, ເມັງ (ມອງດັ່ງເດີມ), ມອງ (ມອງທີ່ເຂົ້າມາໃໝ່), ມສຸມ (ມຸສລິມມລາຢູ່), ແສງ (ເຫັນ

หรือชาระເຫັນ ພຣີອແກຈ້າເຫັນ), ຈືນ, ຈາມ, ຂວາ ຮວມທັງສິນ 11 ຊາດີ ແຕ່ລໍາ
ຈໍາແນກ “ລາວ” ອອກເປັນ “ລາວລ້ານນາ” ກັບ “ລາວລ້ານຊ້າງ” ຕາມຮຽມເນື່ອມ
ຂອງໝາວອຸ່ນຍາ ກີ່ຈະໄດ້ 12 ຊາດີ ຕຽບກັບຈຳນວນທີ່ປະກາງໃນ ເພັນຍາວ
ພຍາກຣົນກຽມຄວິອຸ່ນຍາ ທີ່ກ່າວຄົງໝາວຕ່າງໆ ສີບສອງກາໜາ”

ເພັນຍາວພຍາກຣົນກຽມຄວິອຸ່ນຍາ ເປັນໜັກສູນເອິກຊື່ທີ່ໄດ້ຮັບຈຳນວນ
ໝາວຕ່າງໆ ໃນອຸ່ນຍາໄວ້ກວ່າ 12 ຊາດີ ເປັນການແປ່ງໄດ້ໃຫ້ເກີນໜໍາກາໜາເປັນ
ໜັກ ເນື້ອທາກລ່າວຄົງຄວາມເສື່ອມທັງໝາຍອັນຈະນຳໄປສູ່ຄວາມວິບດີລ່ມຈາມຂອງ
ກຽມຄວິອຸ່ນຍາ ຕາມໜັກປັບປຸງອັນຕຽານແລ້ມໝາດສຸບັນນິມີທັງ 16 ປະກາງ¹³
ໃນທາງຕຽບກັນຂໍາມົງໄດ້ກ່າວອ້າງຄົງສິ່ງອັນປົງໜີ້ຄວາມເຈີ່ມຢູ່ເວົ້າອັນ
ບ້ານເມືອງ ໄດ້ແກ່ ການເຂົ້າມາຂອງໝາວຕ່າງໆ ດັ່ງເຊັນບທກລອນຕ່ອງໄປນີ້

“ຈະກ່າວຄົງກຽມຄວິອຸ່ນຍາ
ເປັນກຽມຮັດນາພະສາສານາ ມහາດີເຮັດວຽກອັນເລີຄລົ້ນ
ເປັນທີປະກາງງານນາ www.maticchenbook.com ສຽງເສີມຍູ້ອຸ່ນຍາທຸກແທ່ງໜ້າ
ທຸກນຸ້ວິສີມາມຄະດລ ຈະສົກລູກຄ້າວານິຫ
ທຸກປະເທດສີບສອງກາໜາ ຍ່ອມມາພື້ນກຽມຄວິອຸ່ນຍາເປັນ
ອັດຄົນໃໝ່”¹⁴

ນອກຈາກນີ້ ຍັງມີໜັກສູນສຳຄັຟຟີ່ທີ່ເປັນບັນທຶກຂອງໝາວອຸ່ນຍາເອິກແລ່ງ
ຕື່ອ ຄົມ ດີໃ້ກາງຊຸນໜວຍວັດປະດູ້ທຽບຮຽມ: ເອກສາຣາຈາກທອນໜວຍ ທີ່ໃ້ກາພ
ຮະບບເຕັ້ງສູງກິຈກາරດ້າຕລອດຈົນຂນບຮຽມເນື່ອມປະເພີ້ຂອງອຸ່ນຍາເຂົ້າໄວ້
ເປັນອັນນາກ ແລະ ເສັນອກພາກກຽມຄວິອຸ່ນຍາອັນມັ້ງຄັ້ງຮູ່ເວົ້າອັນນັ້ນ ເອກສາຣີນີ້
ພ່ອຄ້ານານາໝາດີເຫັນກັນ ສ່ວນເຮືອງຈຳນວນໜຸ່ມໜ້ນໝາວຕ່າງໆ ເອກສາຣີນີ້
ອ້າງວ່າມີມາກມາຍຈຸນ “ນັບຄະນະນາມີໄດ້” ດ້ວຍເຫຼຸວ່າ

“พวงพาณิชนาประเทศ ทราบเหตุว่ากรุงศรีอยุธยา
ผาสุกสมบูรณ์ ด้วยลินค้าอุดมดี พวงพาณิชก์แตกดื่นกันเข้า
มาถาวรยบรรณาการ ขอพระราชนานพที่ประบรมให้สมการ
ค้าขายในพระมหานครเป็นอันมากจะนับคณะนามได้ กรุงศรี
ไพรกาลสมบูรณ์เป็นรัตนราชธานีศรีสวัสดิพิพัฒมงคลแก่ชนชาติ
สยามความเจริญทั่วพระนคร”¹⁵

www.matichonbook.com

พม่ามอญ จิตกรรนสมัยอยุธยาตอนปลายที่วัดช้างใหญ่
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

จิตรกรรมฝาผนังวัดสุวรรณาราม ฝีมืออนบุรี แสดงภาพช้าตัววันตก
และแขกถืออาภรณ์เครื่องต่อสู้

ภาพจาก Derick Garnier, Ayutthaya Venice of the East
(Bangkok: Riverbook, 2004), p. 187.

อันที่จริงตัวเลข 40 ชาติที่ลาลูแบร์อ้างว่าเป็น
จำนวนที่ชาวอยุธยาบันปั้นเด่นนั้น แม้แต่ต้นรัตนโกสินทร์ยัง
นับได้ไม่ถ้วน จากรากโคนลงมาจนต่างภาษาที่วัดพระเชตุพน
วิมลมังคลาราม (วัดโพธิ์ กรุงเทพฯ) ได้ระบุถึงชนชาติ
ภาษาต่างๆ ไว้ที่ 32 ชาติ คือ สยาม, สิงหล, กะเหรี่ยง,
อาพريกัน, พรั่งดอตซี (ดัตซ์), อิตาเลียน, พรั่งเศส, ยิบ
เช็คอ่าน, สารากฉวน, ญี่ปุ่น, อาหรับ, หรุ่มโต้ระกี,
แขกปะถาน, แขกจูเหลี่ย, หรูปีตตะสบาก, หรูช (ตากตา),
มอง, กระแซ, เจี้ยว, พม่า, ยินดู่ (ยืนดู), มະລາງ
(มลายู), พระมณียินดู, พระมณีรามเหศร์, جام, ลาว
ยวน, หุยหุย, เกาหลี, ญวน, จีน, เขมร, ลิวชิว¹⁶

พระยาไบรานราชนินทร์ (พระ เดชะคุปต์) อธิบดีสมหเทศาภิบาล
มณฑลกรุงเก่า ขณะนั้นดำรงตำแหน่งอุปนายกราชบัณฑิตยสภา แผนก
ไบรานคดี ได้เขียนจดหมายตอบข้อซักถามจากสมเด็จฯ กรมพระยาดำรง
ราชานุภาพ ลงวันที่ 23 สิงหาคม พ.ศ. 2474 ด้วยทรงเครื่องระบุว่า “ชน
ต่างด้าว” หรือ “ชนต่างประเทศ” ที่เข้ามาตั้งบ้านเรือนอยู่ในกรุงศรีอยุธยา
นั้นเป็นชาติเดียวและอยู่ที่ไหน พระยาไบรานราชนินทร์ได้ตอบข้อซักถามนี้
โดยอ้าง “จดหมายเหตุไบราน” (ซึ่งแม้จะไม่ระบุว่าเป็นเอกสารใด แต่ข้อมูลก็
ตรงกับเอกสารคำให้การขุนหลวงวัดประดู่ทรงธรรม: เอกสารจากหอหลวง)
ได้ความว่ามีชาวต่างชาติอยู่ 18 ชาติ ตั้งบ้านเรือนอยู่ตามที่ต่างๆ ของกรุงศรี
อยุธยาดังต่อไปนี้

1. พากพราหมณ์ ตั้งอยู่ที่หน้าวัดนางมูก วัดคำเม (วัดคำเม) และ
 - ชิกุน ซึ่งเป็นที่ตั้งเทพสถานและเสารชิงชากกลางกรุงศรีอยุธยา
2. แขกเปอร์เซีย ตั้งบ้านเรือนอยู่ตั้งแต่สะพานประดู่จนฝากตะวันตก
 - ไปหลังวัดนางมูก แล้วเลี้ยวลงไปทางกาย ช้าวบ้านเรียก “ทุ่งแขก” “โคกแขก”
 - และ “โคกภูภูมิ”
3. แขกจาม อัญริมคลองคุจามต่อนให้วัดแก้วฟ้าลงไป
4. แขกมลาย อัญริมคลองตะเคียนข้างทิศใต้
5. แขกมักษัณ อัญริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันตกให้ปากคลอง
ตะเคียนข้างใต้
6. จีน ตั้งอยู่หอยลายแห่ง ตั้งแต่หลังวัดจีนถึงสามม้าในไก่และประดู่จน
ซึ่งเป็นตลาดใหญ่ คลองสวนพลู คลองปากข้าวสาร คลองถนนตลาด บ้านดิน
 - และเกาะพระ
7. ส្សุน อัญริมแม่น้ำเจ้าพระยาฝั่งตะวันออก ให้บ้านเสือข้าม เหนือ
 - เกาะเรียน
8. มอญ อัญที่ตำบลโพธิ์สามต้นและตอนเหนือของคลองตะเคียน
9. ลาวพุ่งคำ อัญในเขตอำเภอท้ายและอำเภอบางปะอิน ฝั่งตะวัน

ออกของแม่น้ำเจ้าพระยา มีชุมชนใหญ่อยู่ที่บ้านช้าง (บ้านสร้างในปัจจุบัน)

10. **ลาวพูงขาว อัญริมแม่น้ำมหាឩ្មនំ** ต่อนอกขอนอนปากคุ

11. **ເງົ່າວຫີ້ອໄທຢໃຫມ່ ອູ້ບ້ານປ້ອມເໜືອເພັນຍິດ**

12. **ຄູວນຫີ້ອເວີຍດນາມ ຕັ້ງອູ້ເໜີຂວັດນາງກຣາຍ** (ວັດນາງກູຍ) ຈຶ່ນໄປ

ຈະຖິ່ນປາກຄລອງຕະເຄີຍຂ້າງເໜືອ

13. **ພວກຕະນາວ ອູ້ທີ່ຂົນອນຫລວງວັດໄປຮັດສັດວົງ**

14. **ເຂມຮ ພບໃນແບບຫວັນເມືອງຕະວັນຕກ ອາທີ ວາຈຸນຸ່ງ** ແລະ ນຄຮ້າຍຄຣີ
ທີ່ມີບ້ານເຂມຮອຍຸ້ຽມແມ່ນໍ້ານຄຮ້າຍຄຣີໄດ້ຈິ່ງວາຍ ເປັນຫາວເຂມຮທີ່ເຂົ້າມາດັ່ງແຕ່
ສມັຍອຸ່ນຍາຕອນຕັ້ນ ຕ່ອມາໃນສມັຍອຸ່ນຍາຕອນປລາຍ ຕຽບກັບຮັກສາລສມເດືອນ
ພຣະເຈົ້າອູ້ທີ່ຫ້າຍສະ ມີໝຸມໜັນເຂມຮເຂົ້າມາດັ່ງອູ້ທີ່ວັດຕັ້ງຄວາ

15. **ພວກໂປຣຖຸເກສ ອູ້ວິມແມ່ນໍ້າເຈົ້າພຣະຍາຝຶ່ງຕະວັນຕກ ທ້າຍບ້ານດິນ**

16. **ພວກສອລັນດາ ອູ້ວິມແມ່ນໍ້າເຈົ້າພຣະຍາຝຶ່ງຕະວັນອອກ ໄດ້ວັດພັນຜູ້ເຮິງ**

17. **ພວກອັງກອຖະ ອູ້ວິມແມ່ນໍ້າເຈົ້າພຣະຍາຝຶ່ງຕະວັນອອກ ຕິດບ້ານ
ຍອລັນດາຂ້າງເໜືອປາກນໍາແມ່ເປີຍ** www.ຫ້າມເຕີບichonbook.com

18. **ພວກຝັ້ງເສັສ ອູ້ທີ່ບ້ານປລາເຫັດ ປາກຄລອງຕະເຄີຍຂ້າງເໜືອ¹⁷**

ຕລອດສມັຍອຸ່ນຍາມີຄວາມເປົ້າຍືນແປລັງໄມ່ຄ່ອງທີ່ຕາຍຕັ້ງຕລອດ ຈຶ່ງເປັນ
ໄປໄດ້ຍາກທີ່ຈະວູ້ໄດ້ແນ່ວັດວ່າມີໝຸມໜັນຕ່າງໆ ຕາດີໃນອຸ່ນຍາອູ້ທັງໝົດເທົ່າໄວ ຕ້າຍ
ຕົວເລີ່ມທີ່ໄມ່ນີ້ ມີການເປົ້າຍືນແປລັງໄປຕາມເຫດຸປ່າຈັຍອື່ນໆ ທີ່ເກື່ອງກັບສປາພຂອງ
ກຽງຄຣີອຸ່ນຍາ ແລ້ວແຕ່ວ່າຜູ້ແປ່ງໃຊ້ເກລີນທີ່ອະໄວ ອາທີ ໃບສດຖານທີ່ໃຊ້ເກລີນທີ່
ສາສນາ ຈຶ່ງແປ່ງໄດ້ເປັນຫາວອນເດີຍ ຫາວເອເຊີຍ ຫາວຕະວັນຕກ (ຢູ່ໂຮປ) ແກ່ມ້ວຽ
ຫີ້ອອິຫວ່ານເປົວໜ້າເຊີຍ ແລະ ພວກພົດຕ້າຫາວຄຣີສດຖານທີ່

ລາລູແບຣີໃຊ້ເກລີນທີ່ຈາກຈຳນວນທີ່ນັບໄດ້ຈາກຜູ້ແທນນານາຈາຕີທີ່ມາຕ້ອນຮັບ
ຄະນະຫຼຸດຝັ້ງເສັສໃນຮັກສາລສມເດືອນພຣະນາງຍົນໄດ້ “21 ຈາຕີ” ຂະນະທີ່ຍັງມີ
ຕົວເລີ່ມທີ່ໄມ່ນີ້ ເຊັ່ນ “40 ຈາຕີ” ທີ່ລາລູແບຣີອ້າງວ່າເປັນການນັບຂອງຄນອຸ່ນຍາ
ຫີ້ອອຍ່າງ “12 ຈາຕີມາຫຼາຍ” ທີ່ປ່າກກູງໃນ ເພີ້ມຍາວພຍາກຣົນກຽງຄຣີອຸ່ນຍາ ຫີ້ອ

“18 ชาติ” ตามการนับของพระยาไบรณราชนินทร์ หรือแม้แต่คำว่า “จะนับคนนะนามีได้” ดังปรากฏในเอกสาร คำให้การชุมหลวงวัดประดู่ทรงครรภ์: เอกสารจากหอหลวง ก็เป็นจำนวนในอุดมคติทั้งสิ้น

ข้าด่างด้าว กำลังพลประดับบำรุง พญาจกรพระดิราช

เมื่อพิจารณาว่าตลาดธรรมะเวลากว่า 6 ศตวรรษของอยุธยา (ทั้งนี้โดยนับช่วงก่อน พ.ศ. 1893 อีกว่า 2 ศตวรรษ) มีชาวต่างชาติเข้ามาต่อเนื่องมีได้ว่างเด่น บางชุมชนเมื่อตั้งแหล่งทำมาค้าขายแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ ขาดทุน ก็ย้ายถิ่นฐานไปแหล่งที่ทำมาค้าขายได้คล่องกว่า หรือช่วงใดที่อยุธยา มีความวุ่นวายบ้านปวนจากปัญหาการเมือง กลุ่มพ่อค้าต่างชาติก็ย้ายออกนอกอาณาจักรไป ดังเช่นที่ปรากฏในบางรัชกาลว่า “ความบ้านปวน ในด้านการทำลายของกรุงสยามในระยะปัจจุบัน” นี้ทำให้ชนต่างด้าวชาวต่างชาติที่เคยตั้งสำนักหลักแหล่งอยู่ ถอนตัวไปเสียจากกรุงสยามเป็นอันมาก เพื่อไปแสวงหาที่ทำมาหากินในแหล่งใหม่¹⁸

ดังนั้น จึงมีคติว่าผู้นำบ้านเมืองที่ดีคือผู้ที่ยังประโยชน์ให้เกิดความสงบสุขแก่บ้านเมือง ในที่นี้ก็หมายถึงการรักษาและเบี่ยงข้อแบ่งให้การค้าหรือการทำมาหากาลเลียงซึ่งของให้ราษฎรเป็นไปอย่างปกติสุข ความเชื่อมั่นของชาวต่างชาติจึงมีผลเกี่ยวนี้องเป็นดัชนีชี้วัดความร่มเย็นเป็นสุขของบ้านเมือง

อยุธยา มีคติเกี่ยวกับษัตริย์ในอุดมคติที่เรียกว่า “พญาจกรพระดิราช” หรือ “จักรวาทิน” (Cakravartin) หมายถึง ผู้ปกครองโลกมนุษย์ในยุคที่ไม่มีพระพุทธเจ้าหรือพระปัจเจกพุทธเจ้า พญาจกรพระดิราชเป็นกษัตริย์ของโลกและจักรวาล จึงไม่แบ่งเชื้อชาติ ด้วยคติตั้งก烙่า ทำให้อยุธยาเปิดรับต่อการเข้ามาของชาวต่างชาติ¹⁹

เมื่อได้ที่บ้านเมืองขนาดแคลนกำลังคนหรือมีผู้คนอยู่อย่างเบาบาง ก็

เป็นหน้าที่ของรัฐและผู้ปกครองที่จะต้องแสวงหาผู้คนเข้ามาเพิ่มเติม อาจเป็นในรูปทรงความก้าวต่อหน้า หรือเมื่อมีชาวต่างชาติเข้ามาติดต่อกันมีประเพณีว่า จะต้องเชิญชวนให้คนเหล่านั้นมาตั้งถิ่นฐานอยู่อาศัยและทำมาค้าขายอยู่ในย่านเมือง เพื่อเป็นกำลังของบ้านเมืองสืบไป

เช่นเดียวกับนิยามเรื่องบุญบารมี แต่ละรัชกาลไม่เท่ากัน ชุมชนชาวต่างชาติอันเป็นเครื่องสะท้อนบุญบารมีของกษัตริย์อยุธยาที่มีจำนวนไม่เท่ากันในแต่ละรัชกาลด้วย บางรัชกาลขึ้นสู่อำนาจโดยไม่ชอบธรรม มีการประทัตประหารฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง ก็เป็นเหตุให้ชุมชนชาวต่างชาติก่อการกระดှတงกระเดื่องหรือไม่ก็ย้ายถิ่นออกไป เช่น ชุมชนญี่ปุ่นในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าปราสาททอง ชุมชนมักกะสันในรัชกาลสมเด็จพระนราายณ์ ชุมชนฝรั่งเศสในรัชกาลสมเด็จพระพุทธราชา หรือบางกรณีที่เข้ามาแล้วทำการค้าไม่ได้ผลกำไรก็ย้ายออกไป เช่น ชาวอังกฤษบริษัทคินเดีย ตะวันออก (EIC) ที่ยกเลิกสถานีการค้าแล้วออกไปในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าทรงธรรม บางกรรณ์เป็นการออกเป็นของจากสถาเหตุทางด้านศึกสงคราม เช่น ชาวชองลันดาในรัชกาลสมเด็จพระเจ้าเอกทัศน์ ช่วงก่อนที่จะเสียกรุง พ.ศ. 2310

โดยสรุปคือมีชาวต่างชาติเข้ามาและออกไปจากอยุธยาอยู่ตลอด บางรัชกาลที่มีเรื่องปรากฏในประวัติศาสตร์นิพนธ์ไทยสมัยหลังเป็นกษัตริย์นักรบ มีแต่เรื่องศึกสงครามอย่างสมเด็จพระนเรศวร หากมองจากประเดิมเรื่องการค้าและการเข้ามาของชาวต่างชาติแล้ว กลับพบว่าเป็นรัชกาลที่มีชาวต่างชาติเข้ามามาก อาทิ ชาวญี่ปุ่น ชาวอิหร่านหรือเบอร์เซีย ชาวอังกฤษ ชาวชองลันดา ชาวสเปน เพราะเป็นช่วงที่อยุธยามีนโยบายการค้าทางทะเลเปิดรับต่อชาวต่างชาติ เพื่อฟื้นฟูบ้านเมืองหลังการเสียกรุง พ.ศ. 2112 อีกทั้งราชวงศ์สุโขทัยที่ขึ้นเป็นใหญ่หลังการเสียกรุง พ.ศ. 2112 ยังเป็นกลุ่มชนชั้นนำที่ไม่มีเครือข่ายภายในมากเท่าราชวงศ์สุพรรณภูมิซึ่งครองอยุธยาอยู่กว่า 160 ปี จึงต้องการชาวต่างชาติเข้ามารับราชการเป็นกำลังแก่บ้านเมือง

Collection des Prospects.

VUE DE SIAM

Gravé par F. C. Nodot pour l'Académie

Vue de Siam, avec diverses Sortes des Bâtons ou Passeaux chinois à rame.

Sera vendu à Anvers comme de l'Academie Impériale des Arts libéraux sous Privilege de Sa Majesté Impériale et avec Différence au dixième sur le de vendeur les Copies.

ภาพเรือพระราชพิธีแบบไทยในหลักฐานตะวันตก

อย่างไรก็ตาม การที่ชุมชนต่างชาติถือเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา เป็นสิ่งสะท้อนบำรุงมีเกี้ยวด้วย สะท้อนเศรษฐกิจการค้าที่มั่งคั่งรุ่งเรือง บ้านเมืองที่มีความร่มเย็นเป็นสุข แม้เราไม่อาจทราบจำนวนที่แน่ชัดว่ามีกี่ชุมชน กันแน่ แต่นั่นไม่ใช่ปัญหาที่เป็นข้อจำกัดแต่อย่างใด เพราะความเปลี่ยนแปลงของตัวเลขจำนวนชาวต่างชาติในอยุธยา สัมพันธ์กับสภาพเศรษฐกิจการค้าของแต่ละยุคสมัย และมุ่งมองการจัดประเพณีของแต่ละยุคสมัย ซึ่งแรกเข้ามาตั้งชุมชนถูกมองเป็นคนต่างชาติ เมื่ออุบลลูกหลานมาได้ช่วงหนึ่งก็ถือเป็น “คนอยุธยา” หรือ “ชาวสยาม”

ดังนั้น เมื่อมองผ่านประเดินเรื่องภูมิหลังการเข้ามา คนอยุธยา ก็คือผู้คนที่อพยพมาจากที่อื่นทั้งสิ้น และเมื่อนับรวมทั้งหมด ชาวต่างชาติก็คือคนส่วนใหญ่ของกรุงศรีอยุธยา เพราะความสำคัญที่มีต่อกรุงศรีอยุธยาเช่นนี้ راكจะเข้าใจ “ความเป็นอยุธยา” ได้ดีขึ้น ถ้ามองผ่านประเดินเรื่องพลวัต ความเปลี่ยนแปลงของชุมชนต่างชาติตัวแปรคิดประวัติศาสตร์สังคม (Social history) ซึ่งที่ผ่านมามาจะพบว่าการศึกษาบทบาทของชุมชนต่างชาติในอยุธยา แห่งนี้อย่างจริงจังยังมีเม้มากเท่าที่ควร

ชนต่างชาติภายใต้ก้าวต่างแดน

เนื่องจากว่าชาวต่างชาติที่เข้ามาอยุธยานั้นเกี่ยวข้องกับการค้าขาย โดยมากจึงอยู่ในสังกัดหน่วยงานใหญ่อย่างพระคลัง เพราะพระคลังมีหน้าที่ติดต่อประสานงานกับชาวต่างชาติโดยตรง รองลงมาจึงเป็นกรมท่า ซึ่งแบ่งออกเป็น “กรมท่าชาย” กับ “กรมท่าขวา” ส่วนในระดับชุมชนก็มีนายกองหรือหัวหน้าค่ายที่ทางการอนุญาตให้แต่ละชุมชนสามารถเลือกหัวหน้าชุมชนของตนเองได้ โดยยกษัตริย์จะทรงแต่งตั้งบุคคลที่ได้รับเลือกมาหนึ่งให้เป็นหัวหน้าชุมชนนั้นๆ อย่างเป็นทางการอีกด้วย ดังที่มีหลักฐานระบุ เค้าไว้ดังนี้

“อนึ่งแต่ละประชาชาติก็จะเลือกตั้งหัวหน้าหรือที่ช้า
สยามเรียกว่า นายของตนนี้ และนายบ้านนั้น ๆ เจ้ากิจแห่ง^{๒๐}
ลูกบ้านของตนกับชุมชนางซึ่งสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามทรง
แต่งตั้งขึ้นเพื่อการนี้ เรียกว่าชุมชนางว่าการข้างชาตินั้น ๆ แต่
การอย่างใดที่เป็นเรื่องสลักสำคัญแม้เพียงเล็กน้อย ก็หาสำเร็จ
เต็ดขาดไปแล้วชุมชนางผู้นั้นเท่านั้นไม่ จะต้องนำเรื่องขึ้นเรียนต่อ
ท่านพระคัลฯ”^{๒๐}

ทั้งนี้ก็เพื่อ “ให้ปักครองกันเองตามประเพณีนิยมของแต่ละประเทศ”^{๒๑}
 เพราะแต่ละชนชาติก็ยอมรับและประเพณีของตนแตกต่างกันไป การ
อนุญาตให้ปักครองกันเอง เช่นนั้นย่อมยังประโยชน์แก่การอยู่ร่วมกันได้ดียิ่ง
กว่าการบังคับให้อยู่ภายใต้วัฒนธรรมเดียวกัน เพียงแต่ชาติต่างชาติที่เข้ามา
นั้นก็จะต้องไม่ละเมิดกฎหมายบ้านเมือง แสดงให้เห็นว่าชนชั้นนำอยุธยา
รับรู้และยอมรับความแตกต่างหลักทางสังคมวัฒนธรรม แต่ในขณะเดียวกันก็ไม่ใช่สังคมสายหูในอดีตมุกติ เพราคนอยุธยาถือยังประสบปัญหา
เรื่องการแบ่งแยกชนชั้น การเกณฑ์แรงงานไพร์ ศึกสงคราม โรคภัยไข้เจ็บ^{๒๒}
ฯลฯ

อนึ่ง คำว่า “ชาติ” ที่ใช้ในที่นี่ไม่ได้มีความหมายเท่ากับรัฐชาติสมัยใหม่ เป็นชาติในความหมายเกี่ยวกับการจัดแบ่งประเภทกลุ่มชนต่าง ๆ ในช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 เพราปัจจุบันแม้แต่วงวิชาการก็ยังเข้าใจผิด อยู่มากกว่า ไม่มี “ชาติ” ในช่วงก่อนคริสต์ศตวรรษที่ 19 ที่จริง “ชาติ” ในที่นั้นมีความหมายเป็นชาติแบบเดียวกับที่ปรากฏขึ้นบนแผนที่โลกสมัยใหม่ ไม่ได้เป็นชาติที่มีนิยามผูกติดกับเส้นพรมแดนประเทศไทย แต่เป็นชาติภายในตัวสังคมรัฐแบบอื่น ไม่ใช่วัชชาติสมัยใหม่

ในหนังสือ อุปชญา: จากสังคมเมืองท่านนานาชาติสู่มรดกโลก²² ผู้เขียน
แบ่งประเภทชุมชนต่างชาติในอุปชญาตามหลักเกณฑ์ทางภูมิศาสตร์และ
ภูมิหลัง ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ (1) ชุมชนต่างชาติที่เป็นชาว
อุชاكเนย์หรือເອເຊີຍຕະວັນອອກເຈິຍໄຕ້ (2) ชุมชนต่างชาติที่มาจากการข้ามທີ່
ຕະວັນອອກหรือชาวເອເຊີຍຕະວັນອອກ และ (3) ชุมชนต่างชาติที่มาจากการข้าม
ທີ່ຕະວັນທຸກ หนังสือเล่มนี้ยังคงยึดถือตามหลักเกณฑ์ข้างต้นและมีการนำ
เสนอรายละเอียดมากขึ้น เพราะเป็นหลักเกณฑ์ที่สามารถจำแนกชุมชนต่าง
ชาติในอุปชญาได้หลากหลายพอด สองครั้งกับหลักฐานทางประวัติศาสตร์
(มีเอกสารรองรับ) และมีประเด็นให้อภิปรายได้อย่างกว้างขวางตามลำดับ
ต่อไป

www.matichonbook.com

ເຊັ່ນອຣຣກ

¹ ກຽມສີລິປາກຣ, “ເຮື່ອງຈາກເກີຍວັກບ້າຮ້າຄານາຈັກຮສຍາມໃນແຜ່ນດິນສົມເຕີຈພະເຈົ້າທຽບຮອຮມແລະສົມເຕີຈພະເຈົ້າປະປາສາທອງ,” ໃນ ຮາມເຮື່ອງແບ່ລັນໜັງສື່ອແລະເອກສາຫະກາໄງ ປະວັດີຕົກສົດທີ່ 4 (ກຽງເທິພາ: ສຳນັກວຽກຮ່ວມແລະປະວັດີຕົກສົດ, 2555), ນ. 22.

² ມອງຫຼືເອວົ້າ ເດືອ ລາຄູແບ່ງ, ຈຸດໝາຍເຫຼຸ້າ ລາ ລູແບ່ງ ວາຈານາຈັກຮສຍາມ (ນັນທຶນວິ: ຄຣີປັນຍາ, 2552), ນ. 241.

³ ຂຶ້ອບຸດົຄດແລະຂຶ້ອມເນື່ອຂອງໂປຣຖຸເກສໃນທີ່ນີ້ດີອື່ນຕາມກາອົບເສີຍແບບໂປຣຖຸເກສ ທີ່ຝຶ້ເຕີຍວ່າຈານປະວັດີຕົກສົດໂປຣຖຸເກສໄດ້ເສັນອໄວ້ ດູ ສູຫາໜ້າ ຍົມປະເສີສູງ, ກາລຄົ້ນໜີ້ຂອງໂປຣຖຸເກສ: ປະວັດີຕົກສົດໂປຣຖຸເກສຈາກຈັກວຽກດີທາງທະເລສູ່ສາຮາຣັກສູປະໜາທີປີຕົວຢ່າງ (ກຽງເທິພາ: ຜູນຍຸໂລປຶກສາແໜ່ງຈຸພໍາລັງກຽມໝາວິທຍາລັບ, 2561).

⁴ ກຽມສີລິປາກຣ, 470 ປີແໜ່ງມີຕົກສົມພັນຮັບຮວ່າງໄທຍແລະໂປຣຖຸເກສ (ກຽງເທິພາ: ກອນວຽກຮ່ວມແລະປະວັດີຕົກສົດ, 2528), ນ. 75-76.

⁵ ນິໂກລາສ ແຂວແວສ, ປະວັດີຕົກສົດທົ່ວຮົມໝາດີແລະການເນື່ອງແໜ່ງຈາກຮານາຈັກຮສຍາມ (ນັນທຶນວິ: ຄຣີປັນຍາ, 2550), ນ. 71.

⁶ ມອງຫຼືເອວົ້າ ເດືອ ລາຄູແບ່ງ, ຈຸດໝາຍເຫຼຸ້າ ລາ ລູແບ່ງ ວາຈານາຈັກຮສຍາມ, ນ. 48.

⁷ ເຮື່ອງເດີຍວັກນໍາ.

⁸ ເຮື່ອງເດີຍວັກນໍາ, ນ. 49.

⁹ ເຮື່ອງເດີຍວັກນໍາ.

¹⁰ ກົງໝາຍາດຈາສາມດວງ (ຕາມຕົ້ນອັບປໍລວງ) ເລີ່ມ 2 (ກຽງເທິພາ: ວາຈັບັດທີຕະຫຼາດ, 2550), ນ. 357.

¹¹ ເຮື່ອງເດີຍວັກນໍາ, ນ. 43.

¹² ເຮື່ອງເດີຍວັກນໍາ, ນ. 181.

¹³ ກຳພລ ຈຳປາພັນຮັກ, “ເພັນຍາວພຍາກຽນັກງຸງສົກລົງຍົກຍາກັບການປົງວັດີຜັດແຜ່ນດິນ ດ.ຕ. 1688,” ວາຈສາວໄທຍຄົດຕຶກສາ 10, 2 (ເມນາຍນ-ກັນຍານ 2556): 151-196.

¹⁴ ກຽມສີລິປາກຣ, ປະຊຸມພົງສາວັດກາ ພາກທີ່ 63 ເຮື່ອງກຽງເກົກ (ພຣະນັກ: ເກະມສຸວຽກ, 2508), ນ. 125.

¹⁵ ຄຳໃໝ່ກາງຮູນໜ່ວງວັດປະດູ້ທຽບຮອຮມ: ເອກສາຫະກາຫອໜ່ວງ (ນັນທຶນວິ: ສຳນັກພິມພົມ ມາວິທຍາລັບສູໃຫຍ່ອຮມາທີ່ຈົກສົ່ງ, 2555), ນ. 2.

¹⁶ ປະຊຸມຈາກີກວັດພະເໜື່ອພົນໆ (ພຣະນັກ: ໂງພິມພົມສົວພຣ, 2517), ນ. 695-711.

¹⁷ พระยาโพธารามราชนินทร์, กรุงเก่าเล่าเรื่อง: สรวนิพนธ์งานเขียนของพระยา
โพธารามราชนินทร์ (กรุงเทพฯ: มติชน, 2554), น. 257-261.

¹⁸ มองซีเออร์ เดอ ลาลูแบร์, จดหมายเหตุของลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม, น.
48-49.

¹⁹ ความสำคัญของแนวคิดนี้ต่อสังคมและการค้า ดูใน Sunait Chutintaranond,
“Cakravartin: The Ideology of Traditional Warfare in Siam and Burma, 1548-1605”
(Thesis (Ph.D.) Cornell University, 1990).

²⁰ มองซีเออร์ เดอ ลาลูแบร์, จดหมายเหตุของลาลูแบร์ ราชอาณาจักรสยาม, น. 336.

²¹ นิโกลาส์ แซรแวร์, ประวัติศาสตร์ธรรมชาติและการเมืองแห่งราชอาณาจักรสยาม,
น. 72.

²² กำพล จำปาพันธ์, อุบลฯ: จากสังคมเมืองท่านนาชาติสู่มรดกโลก (นนทบุรี:
มิวเซียมเพรส, 2559). ดู บทที่ 3.

www.matichonbook.com

www.matichonbook.com

